

POSTMODERN BİR DÜNYADA HAKİKATİ SAVUNMAK: “YUKARI BAKMA” FİLMİNİN SOSYO-İDEOLOJİK ANALİZİ

Can DİKER*

Gönderim Tarihi: 15.02.2022 - Kabul Tarihi: 18.03.2022

Diker, C. (2022). Postmodern bir dünyada hakikati savunmak: “Yukarı Bakma” filminin sosyo-ideolojik analizi. *Etkileşim*, 9, 102-119. doi: 10.32739/etkilesim.2022.5.9.157

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

Adam McKay’ın yönetmenliğini üstlendiği 2021 yılı yapımı *Don’t Look Up (Yukarı Bakma)* filminde dünyaya çarpacak bir kuyrukluyıldızı fark eden iki bilim insanının toplumu ve devlet yöneticilerini ikna çabaları politik hiciv yoluyla anlatılmaktadır. Filmin temel çatışmasını oluşturan unsur, postmodern dönemin bir sonucu olarak ortaya çıkan hakikat sonrası çağda yaşayan Amerikan toplumunun, iki bilim insanının sundukları nesnel hakikati ‘eğlenceli’ veya kendilerine yönelik bir faydası olmamasından ötürü reddetmelerinden doğmaktadır. İkna etmeye çalıştıkları toplumun sosyokültürel yapısı, gösteri ve tüketim odaklı bir haldedir ve hakikatin nesnel olgularından uzaklaşmış bir biçimde herkes kendi sosyal gerçekliklerini inşa etmeye çalışmaktadır. Tüm dünyayı ve insanlığı yok edecek bir nesnel hakikat karşısında konsensüs yaratmanın ve toplumun içinde bulunduğu açmazdan çıkmanın imkansızlığının sebebi olarak varlığı bir norm olarak kabul edildiği için eylemleri görünmez olan kapitalist ideoloji gösterilir. Sermaye sahipleri, toplumu teknolojik determinizmin yarattığı konforun içerisinde gösterişçi bir tüketim sarmalına sokarak sınıf çatışmasını gizlemekte, siyaseti kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmekte ve toplumu kitlelesizleştirmektedir. Bu çalışmada, filmde belirtilen hakikat sonrası dönemde öznel inançların nesnel inançlara karşı üstün olduğuna dair algının, hakikati reddetmeye yol açan ve yıkıcı bir bedel ödeme süreci haline gelen tarihsel dönüşümü irdelenmiştir. Ayrıca, kapitalist ideolojiyle yalın hakikatin karşılaşmasını aktaran filmin postmodernite, kapitalist ideoloji, tüketim toplumu ve gösteri toplumu kavramsal çerçeveleri üzerinden incelenmesi de gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: postmodernite, gösteri toplumu, hakikat sonrası, sosyal inşacılık, *Yukarı Bakma* (film).

* Doçent Doktor, Üsküdar Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
can.diker@uskudar.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8132-5330

DEFENDING THE TRUTH IN A POSTMODERN WORLD: SOCIO-IDEOLOGICAL ANALYSIS OF THE FILM “DON’T LOOK UP”

Can DİKER*

Received: 15.02.2022 - Accepted: 18.03.2022

Diker, C. (2022). Postmodern bir dünyada hakikati savunmak: “Yukarı Bakma” filminin sosyo-ideolojik analizi. *Etkileşim*, 9, 102-119. doi: 10.32739/etkilesim.2022.5.9.157

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

In the film *Don't Look Up*, produced in 2021 and directed by Adam McKay, the efforts of two scientists to persuade society and state administrators, who noticed a comet that would crash into the world, are told through political satire. The main conflict of the film arises from the American society living in the post-truth society, which emerged as a result of the postmodern era, rejecting the objective truth presented by the two scientists because it is not 'entertaining' or beneficial for them. The socio-cultural structure of the society they are trying to persuade is focused on entertainment and consumption, and everyone is trying to build their own social realities away from the objective facts of truth. Capitalist ideology, whose actions are invisible in postmodern times, is shown as the reason for the impossibility of creating consensus in the face of an objective truth that will destroy the whole world and humanity, and the impossibility of getting out of the deadlock the society is in, because its existence is accepted as a norm. Capital owners hide the class conflict by putting the society into a conspicuous consumption spiral within the comfort of technological determinism, direct the politics in line with their own interests and demassification of the society. In this study, the historical transformation of the perception that subjective beliefs are superior to objective beliefs in the post-truth period, which leads to the rejection of the truth and becomes a destructive price-paying process, is examined. In addition, *Don't Look Up*, which conveys the encounter of capitalist ideology and plain truth, is examined through the conceptual frameworks of postmodernity, capitalist ideology, consumer society and spectacle society.

Keywords: postmodernity, society of the spectacle, post-truth, social constructivism, *Don't Look Up* (film).

* Associate Professor/PhD, Üsküdar University, Faculty of Communication,
can.diker@uskudar.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8132-5330

Giriş

Ralph Keyes (2004), günümüzde çağdaş yaşamın hareketliliğinin ve anonim kalabilmenin yalancılığı kolaylaştırdığını belirterek, bunun ardından gelen çeşitli politik skandalların örtbas edilme çabalarının ise toplumu duyarsızlaştırdığını vurgulamıştır. Yalan söylemenin sıradanlaşıp bir norm haline gelerek etiğin gözden düşmesine yol açmıştır. Bu durum toplumsal bir çöküşe yol açacağından ötürü her ne kadar herkesi kaygılandırırsa da pratikte işleyişin daha farklı olduğu görülür. Teknolojik gelişmeler sebebiyle pek çok dijital ortamda anonim kalıp söz hakkına sahip olabilmeye özgürlüğünün yalan söyleme sıklığını toplumlarda geometrik olarak artırdığı görülmektedir. Bu durum literatürde “Hakikat Sonrası” olarak isimlendirilmektedir. Hakikatin önemsizleştiği, küçük yalanlarla başlayan kurgusal hikâyelerin giderek büyü-yüp gerçeğin yerini aldığı bu çağda, postmodern bir yaklaşımla aşırı bireycilik vurgusu yapılmakta, kişisel hazlar empatiyi yok etmekte ve yaratılan bencilliğin, beraberinde güç hırsını tetiklediği görülmektedir. Toplumu yanlış bir bilinç içerisine yerleştiren bu yapıda, hakikate karşı gelmenin bedeli hemen öden-mese de bu bedele yönelik olarak tutulan hesap birikmekte ve her geçen gün toplumsal hafızayı silerek, böylece etiğin önemini azaltarak daha büyük bir bedele dönüştürmektedir. 2021 yılı yapımı *Don't Look Up (Yukarı Bakma)* filmi, teoride bu birikmiş bedelin hesabının ödeneceği günü kurgusal bir düzlemde anlatmaktadır.

Don't Look Up (Yukarı Bakma) filmi, iki bilim insanının altı ay içerisinde dünyaya çarpacak olan devasa bir kuyruklu yıldıza dair hakikati anlatma çabasının Amerikan toplumu üzerindeki yansımalarını kara mizah türünde ele alan bir yaklaşım sergiler. Filmin 21. yüzyılın Amerikan toplumunun dinamiklerini aktarırken başta hakikat sonrası çağa yönelik izlekler olmak üzere, postmodernite, sosyal inşacılık, teknolojik determinizm ve medya manipülasyonu üzerinden de çeşitli yorumlamalar getirdiği görülür. Astronom olan *Dr. Randall Mindy* ve doktora öğrencisi *Kate Dibiasky*'nin kuyruklu yıldıza keşfetmelerinin ardından film boyu topluma hakikati anlatma çabaları süresince kendileri de gösteri toplumunun bir parçası haline gelerek değişir ve dönüşürler. Keza kuyruklu yıldıza gerçeğinin kaçınılmaz olduğu ortaya çıktıktan sonra, değişmesi beklenen toplumsal dinamikler, beklenenden çok daha farklı bir biçimde dönüşür. Bilim insanlarının sözleri, gözlerini iktidar hırsı bürümüş devlet yöneticileri tarafından önemsiz görülür, reyting kaygısı taşıyan medya çalışanları tarafından samimiyetsiz bulunur, izleyiciler tarafından da dinlenmez. Tipik bir gösteri toplumu pratiği olarak bilim insanlarının dış görünüşleri üzerinden etiketlemeler yapılır ve değer biçilir, böylece bilim insanları toplumsal boyutta nesneleştirilir. Benmerkezci yaklaşımın ön planda tutulduğu ve hazcılığın en önemli değer olarak kabul edildiği postmodern bir toplumda, hakikatin yalın, tarafsız ancak ölümcül boyutunu aktarma çabasının yarattığı zorluk, “Yukarı Bakma” filminin temel çatışmasını oluştururken postmodernitenin en temel özelliklerinden birisi olan çoksesliliğin yarattığı probleme dair de eleştiriler getirir.

Bu çalışmada öncelikle postmodernliğin tarihsel süreci ve dönüşümü ele alınmakta, postmodernlik ile birlikte gösteri toplumu ve hakikat sonrası çağ kavramları üzerinden gerçekleşen tartışmalar incelenmektedir. Ardından, filmin hikâyesine yönelik söylem analizi ile medya manipülasyonu ve dijital kültür üzerinden tüketim toplumu ve sosyal yapısalcılık teorilerine değinilmekte, ortaya çıkan kapitalist sosyokültürel yapının bireyler için ne anlam ifade ettiği gösteri toplumu ekseninde ele alınmaktadır. Sonuçta ise “Yukarı Bakma” filminde anlatılan postmodern toplum yapısının kapitalist ideoloji ile olan ilişkisine değinilerek sosyolojik ve ideolojik bir perspektiften film analizi yapılmaktadır. Tüketim odaklı yaşayan, haz peşinde koşan ve inanmak istediğine inanan kitlelerin, hakikat karşısındaki inkârcı yaklaşımlarının sebep ve sonuçları üzerinden epistemolojik bir değerlendirme gerçekleştirilerek filmin aktarmak istediği toplumsal eleştiriye dair bir perspektif de ayrıca sunulmaya çalışılmaktadır.

Modern Toplumdan Postmodern Topluma

21. yüzyılın küreselleşen toplumlarının postmodern bir dünyada yaşadığına dair çeşitli akademik tartışmalar süregelmektedir. Postmodernite, modernitenin değerlerini reddederek öznel değerlerin rasyonel değerlerden üstün olduğunu vurgulamaktadır. Immanuel Kant, Aydınlanma Çağı için söylediği ve sonra da modernite ile anılan “Aydınlanma insanın aklını kullanabilme cesaretidir” sözüyle insanın aslında aklın öznesi olduğuna vurgu yaparak diğer canlılardan farkını ortaya koymaktadır (Kant, 2000: 18). Aydınlanma Çağı, bu anlamda iktidar mefhumunu akla vererek, kişilerin kendi aklını kullanması halinde toplumların da doğru orantısız bir şekilde ilerleyeceğini savunuyordu (Kızılcıkelik, 1996: 4-12). Orta Çağ’daki Kilise egemenliğinin insanın aklını esir etmesine bir tepki olarak ortaya çıkan bu yaklaşım, iktidar odağını değiştirerek aklın düzenine yönelik bir geçiş sağlamaktaydı. Bu noktadaki problematik, iktidar fikrinin halen sürececek olması sebebiyle aklın iktidarına karşı bireyin özgürlüğünü elde etmesinin zorlaşacak olmasıdır (Çiğdem, 2001: 18). Aydınlanma hareketinin sistematik bir yapıya bürünerek moderniteye dönüşmesinin ardından, tüm bürokratik kurumların da etkisiyle birlikte insanın rasyonel aklının üstün tutulduğu ancak insanın öznelliğinin geri planda kaldığı görülmektedir.

Bu bağlamda sosyal bilimlerde August Comte pozitivist bir yaklaşım geliştirerek toplumsal olayları formüle edecek bir neden-sonuç ilişkisi geliştirmeyi önermiş ve toplumun kurtuluşunu da bu yapıyla ilişkilendirmiştir (Comte, 2001: 57). Toplumsal tüm olaylar formüle edilerek isyanların ve krizlerin önüne geçilebilecektir. Bu noktada Comte’un insanın rasyonel aklını ön plana aldığı ancak duygularına hiç yer vermediği görülmektedir. Benzer şekilde, Émile Durkheim da kolektif duyguları ön planda tutup bireye önem vermediği değerlendirmelerine rağmen, toplumdaki anomi oluşumunu vurgular. Durkheim’a (1992: 258) göre anomi, endüstriyel çağ ile birlikte insanların maddiyata odaklanmalarının ardından bireyin toplumdan bir kopuş yaşamasına sebebiyet vermesiyle orta-

ya çıkar. Dolayısıyla bencilleşme, geleneksel aile değerlerinin modernitenin ardından zayıflaması yeniçağın yükselen değerlerinden biri haline gelir. Tönnies ise 'cemaat' ve 'cemiyet' kavramları ile geleneksel-modern toplumların ayrımını ortaya koymaktadır. Tönnies, 'cemaat' kavramını kırsaldaki geleneksel organik aile yapısını vurgulamak için kullanırken, 'cemiyet' kavramını da kozmopolit şehir yaşamıyla birlikte yapay ve süreklilik barındırmayan ilişkileri tanımlamak için kullanır (Tönnies, 2019). Marx ve Engels (2018) de modern kapitalizmin üretim ilişkilerini sil baştan değiştirerek katı olan her şeyin buharlaşmasına ve kutsal olanın kutsallığını yitirmesine sebep olduğunu belirtirler. Modernliğe olan eleştiriler dönemin sosyologları tarafından süregelirken, 20. yüzyıldaki iki dünya savaşının ardından ise modernitenin artık başarısız bir proje olarak değerlendirilmeye başladığı görülür. Zygmunt Bauman, ilerlemeci ve rasyonel bir anlayışa sahip modernitenin artık kendi yolunda ilerleyemediğini savunur. Ona göre Holocaust, modernite sürecinde gelinebilecek en uç noktadır. Modernitenin kendisini çağdaş ve ilerici olarak tanımlamasına rağmen Nazi Almanyası'na karşı çaresiz kalması ise moderniteye olan inancın sönmesine neden olmuştur. Çağdaşlığın ve ilerleme fikrinin merkezi olarak nitelendirilen Avrupa kıtasının katliamın merkezi haline gelmesi, modernliğe yönelik olan eleştirilerin daha keskinleşmesini sağlamıştır (Bauman, 1997: 12-37). Bauman, moderniteyle birlikte insanın duygulardan arınıp her hususa pragmatist bir biçimde yaklaşmaya başlaması sonucunda, ahlaki eylemlerin toplumsal karşılığının azalarak araçsal eylemlerin yeni norm olarak kabul edilmesi gerçekleşmiştir. Böylece, rasyonelleşme adı altında başta empati olmak üzere çeşitli insani duygulardan arındırılmış bir toplumun yaratımı söz konusu olmuştur (Bauman, 2005).

Postmodernite tartışmaları ise 2. Dünya Savaşı'nın ardından modernitenin başarısız olduğu kanısının üzerine temellenmiş bir biçimde Lyotard, Derrida, Deleuze, Baudrillard gibi isimler tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Modernite projesinin başarısızlıkla sonuçlandığı ve artık Postmodernite ile yeni bir dönemin başladığına dair söylemler pek çok postmodernist düşünürün ortak argümanı olarak görünür. Postmodernite, modernliğin Hegel'ci diyalektik yapısından, rasyonel yaklaşımından ve kesinlik arayışından uzaklaşarak, modern ideolojinin yarattığı çeşitli sorunsallara karşı keskin bir tavır alma çabası içerisindedir. Dönemin önemli düşünürlerinden Lyotard, "Postmodern Durum" isimli kitabında moderniteye karşı duyulan derin inancsızlığın sonunda, modern aklın salt karar verici olmaması gerektiğini ve hayatta her şeyin göreceli olduğunu belirterek, hakikatin tekil değil çoğul olabileceğini vurgular. Dolayısıyla Lyotard'a göre hakikatin biricikliğini aramak amacıyla kullanılan nedensellik, kesinlik, tarih felsefesi gibi modernitenin bilimsel anlayış yapısını ifade eden düşüncelerin oluşturduğu üst anlatıların bir önemi bulunmaz. Lyotard (2013) üst anlatıları reddederken öte yandan çok sesliliğe, mutlaklığa ve tahammül etmeye alkış tutar. Bu bağlamda Lyotard'ın modern dönemi eleştirmesine rağmen bir üst anlatı olarak kabul ettiği ve bireye ve kültüre yeterince önem atfetmediğinden dolayı Marksist görüşü de kabul etmediği görülür,

böylece bireyci yaklaşıma önem verirken, bireyi devletler eliyle sistematik olarak sömüren kapitalist düzeni göremez ve sınıf çatışmasını unuttur. Postmodernite, kapitalizmden dikkatleri uzaklaştırarak bireye ve onun öznel arzularına kültürel bir perspektiften odaklanılmasını sağlar. Böylece birey odaklı eleştiriler, sınıfsal sömürünün gizlenmesini sağlayarak kişilerin arzularına ve hazlarına yönelik olacak şekilde değişime uğrar.

Aklın Düşüşü, Arzuların Yükselişi

Fransız düşünür Guy Debord, 1967 yılında yazdığı “Gösteri Toplumu” isimli kitabında kapitalist üretim şartlarının hâkim olduğu toplumların hayatlarının tüketim odaklı bir hale geldiğini vurgular. Ona göre kapitalizm aracılığıyla tüm toplumun bireyleri müşteri haline dönüştürülmüş ve boş zaman olarak nitelendirilen üretim süreci dışındaki kişisel zaman diliminin kültür endüstrisi içerisinde yer alan bir gösteri parçası haline gelmesi sonucunda bireylerin zihinsel ve fiziksel sömürülmelerinin üstü kapatılmıştır (Debord, 2016: 13-22). Toplum, artık gösteri üzerinden kendisini tanımlarken toplumda her şey yerini bir temsile veya görüngüye bırakmıştır. Böylece, gösteri toplumu dünyası metaların dünyası haline gelmiştir. Postmodernite, kendisini boş zaman üzerinden kişisel tüketim hazları ve imaj yaratımlarıyla gösterirken, modern dönemin kapitalist üretim yöntemleri ise işçilerin çalışma zamanına tahakküm kurmuş bir biçimde varlığını sürdürmektedir (Debord, 2016: 26). Gösteri toplumu aracılığıyla tüketimcilik düşüncesi kitlelere benimsetilmekte ve bireyler üzerinde rıza oluşturmak suretiyle gönüllü bir katılımcılık sağlanarak, kapitalist düzenin normalleştirilip sürekli kılınması sağlanmaktadır. Medyada başta reklamlar olmak üzere çeşitli içerikler aracılığıyla alışveriş bağımlılığı, sosyal medyada bol vakit geçirme arzusu gibi çeşitli alanlarda tüketim ve imaj yaratımı odaklı yapay bir kültür üretilebilmektedir. Debord, “Yaşamın her bir görünümünden kopmuş imajlar, bu yaşamın birliğini yeniden kurmanın artık mümkün olmadığı ortak bir bakışta kaynaşır. Kısmi olarak göz önünde bulundurulmuş gerçeklik, ayrı bir sahte-dünya olarak, salt seyirin nesnesi olarak kendi birliğinde sergilenir” (2016: 34) sözüyle kapitalizmin beslediği sahte görüngüler üzerinden inşa edilmiş bir gerçekliğe vurgu yapar. Debord, gösterinin toplumsal yaşamı doğrulamak amacıyla kullanıldığını ancak gösterinin hakikatine yapılan bir tarihsel materyalist eleştiriyle görünüşün yaşamın bir yadsınması olduğunun fark edilmesine yol açabildiğini de belirtir. Tarihsel materyalist eleştirinin eksikliği durumunda ise gösteri sonsuza dek kitlelerin üzerinde tüm ihtişamıyla kendisini tüm yapaylığıyla sürdürebilir. Gösterinin kitle iletişim araçlarıyla yeniden üretimi söz konusu olduktan sonra ise tüketimin ortaya çıktığı da görülmektedir. Dolayısıyla gösteriyi kapitalizmin bir parçası olarak düşünmek gerekir. Metalar, insan hayatını işgal etmekte ve dünyanın bir meta dünyası haline gelmesine yol açmaktadır. Her şeyin metalaştığı ve metaların değerinin görünürlükleri üzerinden değerlendirildiği gösteri toplumunda eleştirel yaklaşımın saf dışı bırakılması ile yapayla gerçeğin sınırlarının muğlaklaşması ve sahte olanın hakikatin yerini alması söz konusu olabilir. Neil Postman’ın (2004: 105-106) da vurguladığı

ği üzere bireyler artık önermeler yerine şöhretler ve görüngülerle münakaşa içerisine girmektedirler.

Kapitalist ideoloji destekli gösteri toplumunun tüketim toplumuna dönüşmesi ise sürecin bir sonraki aşamasıdır. Serbest ticaret sonucunda istihdam ve üretimin artmasıyla birlikte tüketilebilecek metalarda bolluk oluşmuştur; metaların halka arzı yükselmiş ve fiyatları da düşmüştür. Böylece kapitalizm, eski zamanlardaki yokluk krizini bolluk krizi haline çevirmiştir (Schumpeter, 1983: 548-550). Süpermarketlerdeki yüzlerce ürün, izlenecek yüzlerce film, televizyonda seyredilecek yüzlerce kanal arasında tercih krizi yaşayan kitleler, refah toplumunun içerisinde bir bolluk krizi yaşamaktadırlar. Reklamcılık aracılığıyla kişisel refahın bireysel hazlar doğrultusunda yapılacak tüketim sayesinde erişilebilecek bir olgu olduğu empoze edilir. Kapitalist düzende tüketim toplumunun birey üzerinde oluşturduğu baskıyla birlikte insanlar sadece temel ihtiyaçları doğrultusunda alışveriş değil, kendilerine değer atfedilmesini sağlayacak göstergeleri de satın alıp tüketmeye başlarlar. Dolayısıyla Baudillard'ın da belirttiği üzere, bir metanın gösterge değeri tüketim açısından önemli bir hale gelir (Baudrillard, 1997: 39). Baudrillard sanat eserleri üzerinden yaptığı değerlendirmede ise sanat eserinin de benzer şekilde gösterge değerine sahip olduğu ve sistemi sorgulayıp sarsmak yerine sistem ile danışıklı bir dövüş içerisine girdiğini belirtir (2009: 102-110). Dolayısıyla sistem içerisinde eleştirel bir tavırda olan sanat eserlerinin aslında sistemin bir parçası haline geldiği, yani protest bir tavra sahip olan bir sanat eserinin de metalaştığı ve göstergesel değeri olduğu söylenebilir. Bu şekilde kapitalist ideoloji, postmodern bir kültür anlayışı içerisinde varlığını rahatça devam ettirebilmektedir. Tüketim kültürü aracılığıyla her bir birey kendisine sunulan markalar üzerinden bir göstergesel anlam üretebilmekte ve markaların taşıdığı değer statüsü üzerinden de kendisine yönelik bir imaj yaratabilmektedir. (Arnould ve Thompson, 2005). Gösterinin en çok öneme sahip olduğu postmodern tüketimci bir çağda görüngülerden ve tüketimden geri kalmış olmak, toplumsal bir baskı haline gelerek bireyi mutsuzlaştırmaktadır. Bauman, bu durumu modern dönemdeki çalışma etiğinin yerini postmodern dönemde tüketim etiğinin almış olmasıyla açıklar (Bauman, 1995). Kapitalizm eleştirisinden ve sınıf bilincinden uzak bir Postmodern toplumda çalışma dışı alandaki boş zaman olgusunun kazanç sağlaması adına tüketimin ve gösterinin önem kazandığı görülür. Böylece kültür endüstrisinin ürünleri üzerinden yapay ihtiyaçlar boş zaman üzerinden sağlanırken, kişinin özgürlüğünün tüketim kültürü tarafından kullanılması mümkün hale gelir. Boş vaktin anlamsızlığı üzerine telkinlerin yanı sıra, hayatın anlamının tüketim üzerine kurulu olduğuna yönelik ideolojik öneriler kitle iletişim araçları üzerinden yayılır ve kitleler üzerinde rıza oluşumunu sağlayarak mevcut sistemin denetimini ve korunmasını kolaylaştırır.

Kitle iletişim araçları üzerinden yaratılan tüketim arzusu sayesinde toplumsal bir dönüşüm gerçekleşir. Egemen sınıfın kontrolündeki kitle iletişim araçları aracılığıyla ileti bombardmanı halinde kitlelere tüketim kültürünün aşılması ile toplumun bireyleri duygusal ihtiyaçlarını tüketim ile tamamlamaya çalışır

(Baudrillard, 1997: 89). Tüketimciliğin popülerleştirilmesiyle birlikte üretim süreçlerindeki söz hakkından uzaklaşan toplum Baudrillard'a göre kitle yığını haline gelerek tükettiği kadarıyla sınıf atlayabileceği sanısına kapılır. Postmodern çağın bir parçası olan tüketim kültürü sayesinde birey, tarih ve ideoloji gibi büyük anlatılardan uzaklaşarak içinde yaşadığı koşulların bağlamından kopar. Ünsal Oskay (1982: 185) bu durumu, bireyin artık postmodern çağda popüler kültürün ikonolojisine ihtiyacı olduğunu söyleyerek açıklamaktadır. Tüketim ihtiyaçlarının giderek zorunluluğa dönüşmesi sonucunda bağımlılık süreci başlar. Schiller'in vurguladığı üzere bireyler, kitle iletişim araçları aracılığıyla şuurunu yitirip tercihlerini tüketim bağımlılığıyla körelmiş bir biçimde kapitalist ideolojiyi normalleştirerek ederek gerçekleştirir (Schiller, 2018). Dolayısıyla medya üzerinden manipülasyon bombardımanına maruz kalan kitlelerin zihinlerinin yönlendirilmeleri ve denetlenmeleri egemen sınıfın kontrolünde gerçekleşir.

Nesnelliğin Sonu, Öznelliğin Zirvesi

Büyük anlatıları reddeden birey, hayatının her noktasındaki dinamikleri etkileyen iktidar ilişkilerini, sermaye yapısını, ideolojik söylemleri ve tarihsel süreçleri de anlamlandırmaktan uzaklaşır. Kapitalist ideoloji, bu bağlamda kendisini görünmez kılmak için kontrolün bireyde olduğu izlenimini yaratır. Marksist paradigmanda ise ideoloji, 'yanlış bilinç' olarak yorumlanır (Eagleton, 1996: 30-32). Bu bağlamda kapitalist ideolojinin gösteri ve tüketim toplumunda kontrolün bireyde olduğuna yönelik söylemlerinin de yanlış bilinci yaratan bir illüzyon olduğu söylenebilir. Sosyolojik açıdan bu durumun anlamlandırılmasına yardımcı olabilecek "Sosyal İnşacılık Kuramı" da toplumun içinde yaşadığı düzeni normlaştırmasını inceler. Berger ve Luckmann kimlik olgusunu toplumla diyalektik bir ilişki çerçevesinde kurulan bir biçim olarak değerlendirirler. Onlara göre kimlikler çeşitli sosyal süreçler tarafından biçimlendirilirken, kimliğin oluşumundan sonra sürekliliği sağlanır ve çeşitli varyasyonları yaratılarak yeniden şekillendirilir. Sosyal kimlik, sosyal yapı altında şekillenmiş olsa da sosyal yapının sürdürülebilirliği açısından sosyal kimliğin de belirleyici olduğu noktalar vardır. Bu durum da, sosyal yapı altında varlığını sürdürmeye uyumlu çeşitli kimlik tipleri oluşmasına imkân tanır. Dolayısıyla kimlik aslında toplumsal uzlaşmanın bir yansıması olmakla birlikte, birey olgusu da sosyal yapı altında oluşturulmuş kimlik biçimlerine adapte olmakla kendini var edebilir (Berger ve Luckmann, 1991: 183-193). Doğa ve toplum arasındaki diyalektik ilişki, toplum ile bir insanın karşılıklı sınırlandırmaları üzerinden belirlenerek bireyin kimliği üzerinde etkisini gösterir. Böylece toplumsal uzlaşma sürdükçe bireyler içinde buldukları dönemde kimliklerini referans ederek gerçekliği sosyal olarak yeniden inşa edebilirler. Kimlik; sosyal gerçekliğin inşası açısından önemli bir unsurdur. Toplumların tarihsel dönemleri boyunca farklı kimlikler ortaya çıkardığı görülmektedir, ancak Berger ve Luckmann'a göre zaten belirli bir kimliğe sahip kişiler aslında o dönemi ortaya çıkarırlar. Dolayısıyla kimliklerin birbirleriyle olan etkileşimi ve sürekli başka kişilerin kimlikleriyle benzeşmesi, kimli-

ğın eşsiz bir yapıya sahip olduğu iddiasını çürütür. Dolayısıyla içinde bulunulan tarihsel dönem ve toplumsal yapı ile ilintili olan kimlik tipleri, bireyin gündelik yaşam pratikleriyle uyumlu olacak biçimde şekillenerek öznel deneyimleri oluşturur. Birey, bu kimlik tiplerine bağlanmaya muhtaçtır çünkü işin özünde öznel kimlik, özgüvensiz bir var oluş biçimidir ve ötekinin gerçekliği tarafından daima tehdit edilmektedir (Berger ve Luckmann, 1991: 118, 194-203). Böylece, William Isaac Thomas ve Dorothy Swaine Thomas'ın ortaya koyduğu 'Thomas Teoremi' de "eğer insanlar bir durumu gerçek olarak tanımlarsa, bu durumların sonuçları da gerçek olur" yaklaşımı ile bir durumun gerçek olarak kabul edilmesi halinde o durumun artık gerçek olarak algılanacağını ortaya koyar (Thomas ve Thomas, 1928: 572). Dolayısıyla insan algısının kendi hakikatini yaratması söz konusuysa, bu algıya yapılan dışarıdan manipülatif müdahalelerin önemi de kritiktir. Artık postmodern çağda, büyük anlatıların reddi ile kapitalist ideolojinin ve onun sermayesinin görünmez olduğu bir sosyoekonomik yapıda, medya manipülasyonları ile gösteri ve tüketim çağının kapıları ardına kadar aralanarak sosyal kimlik tasarımları egemen sınıfın istediği biçimde gerçekleşmektedir. Bireyler, kendilerine sunulan seçenekler arasında kararsız kalıp bir tüketim ve gösteri yarışı içerisine girerlerken, inandıkları şeyin hakikatleri olabileceğine dair bir konfor biçimi de sistem tarafından daha çok tüketmeleri adına kendilerine sağlanır. Böylece, "hakikat sonrası çağ" diye bilinen dönemin tüm yapısal özellikleri toplumun içerisinde kendisine karşılık bulmuş olur.

Hakikat sonrası çağda olduğumuzu belirten Keyes'e göre, herkes kendi öznel perspektifinden "daha büyük bir gerçek" bulmak adına etik ilkelerin farklı yorumlanmasını gerçekleştirmeye başlamıştır. Kişilerin kendi özgeçmişlerine hayali olaylar eklemeleri ve politikacıların daha çok göz önünde olabilmek için dramatik bir biçimde hikâyeleştirilen kişisel gelişim öykülerinin ortaya çıkışı gibi gösteri amaçlı müdahaleler toplumları akıl ve bilime dair pek çok kazanımın sorgulandığı bir noktaya getirmiştir (Keyes, 2004: 145-210). Nesnelliğe dair her şey öznel perspektiflerden sorgulanır hale gelmiş ve doğruluğunu yitirecek kadar zayıflatılmıştır. Keza *Oxford* sözlüğünün tanımına göre de hakikat sonrası kavramının tanımı "nesnel olguların, kamuoyu oluşturmada, duygulardan ve inançlardan daha az etkili olması durumu" olarak belirtilmiştir (Alpay, 2017: 29). Kavramın geçmişinde ise 1948 yılında o dönemde "hakikat sonrası" olarak değil ancak "hakikatin çürümesi" olarak kullanıldığı da görülmektedir. Bunun nedeni ise ortaya konulan her yeni 'bilgi'nin aslında kişisel perspektiflerin bir yansımasından ibaret olmasıdır (Mcintyre, 2019: 14-40). Postmodern dönemle birlikte ortaya çıkan hakikat-sonrası kavramı her ne kadar 'yalan' olgusu ile ilintilendirilse de aslında yalandan daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Hakikat sonrası, etik ilkelerin esnetilerek, kişinin inanmak istediği olguyu gerçeğe çevirecek bir düşünce biçimi gelişimine imkân tanıyan alternatif bir etik anlayış ortaya konulmasını sağlar (Keyes, 2004: 22-23). Böylece hakikat çarpıtılarak 'yenilikçi' bir perspektif ortaya konulur ve kişinin öznel olarak ortaya çıkan yapay-gerçeklikten daha mutlu olması sağlanmış olur. Birey kendi fikrini destekleyen argümanları veya diğer kişileri ararken, zıddını söy-

leyen olgulardan veya kişilerden de uzaklaşır. Böylece birey kendi fikirlerine sahip diğer kişileri duyabileceği “Yankı Odası” içerisine girmeye rıza gösterir ve hatta düşüncelerinde haksız olduğu nesnel verilerle kanıtlanırsa dahi haksız olduğunu kabullenmez. Brendan Nyhan ve Jason Reifler’in politik partizanlık üzerine yaptıkları çalışmada, haksız olduğu kanıtlanan kişilere nesnel kanıtlar sunulduğu takdirde kendi görüşlerine daha derin bir şekilde sarıldıkları ortaya çıkmıştır. “Geri tepme etkisi” olarak isimlendirilen bu durum, hakikat sonrası çağın karakteristik özelliklerinden birisi haline gelmiştir (Mcintyre, 2019: 61). Baudrillard’ın Watergate Skandalı hakkındaki yorumu bu bağlamda önem taşır. Baudrillard, Başkan Nixon’ın yasa dışı dinleme yaptığının ortaya çıkmasının skandal olmadığını, aksine yeni bir politik ahlakı aşılama olduğunu belirtir. Dolayısıyla Watergate bir skandal simülasyonudur ve oluşturulan yeni bir siyaset gerçeğini yansıtmaktadır (Baudrillard, 2014: 29-32).

Tüm bu süreçlerin sonunda ortaya çıkan fikir kargaşası, “çokseslilik” olarak nitelendirilip farklı görüşlerin daha da artması yönünde olanaklar sağlanırken hakikatten ve nesnel yargılardan hızla uzaklaşmaktadır. Hakikate olan inancın yitirilmesi, nesnel doğruların yozlaştırılması ve kişisel hırsların öznel yargılarının yeni bir sosyal gerçeklik inşasında kullanılması, kapitalist ideolojinin postmodern dönemde insanların boş zamanları üzerindeki tüketim ve gösterişçilik etkisinden dolayı kâr maksimizasyonunu çoğaltması sebebiyle mümkün hale gelmektedir. Kişisel düzlemde egoların zirve yaptığı bir dönemde, renksiz bir nesnellik karşısında haksız olduğunu kabul etmenin bir yenilgi olarak düşünülmesi sonucunda, bireyler inanmak istedikleri gerçeklikleri inşa edip onlara inanmakta, toplumsal olandan ve hakikatten hızla uzaklaşmaktadır. Ancak hakikat, içinde yaşadığımız evrensel kurallarla belirlenmiştir ve hakikati inkâr etmenin büyük ya da küçük ölçekte çeşitli bedelleri vardır. Bu bağlamda, yönetmenliğini ve senaristliğini Adam McKay’in yaptığı 2021 yapımı “Don’t Look Up” (*Yukarı Bakma*) filminde dünyaya çarpacak olan bir kuyruklu yıldız fark eden iki bilim insanının hakikat sonrası çağda yaşayan toplumlarını uyarmaya çalışmaları politik hiciv şeklinde konu edinilir. Gündelik hayatta herhangi bir hakikati inkâr etmekten farklı olan dev bir kuyruklu yıldız inkâr etme fikrinin bedeli ve toplumun altı ay boyunca süren hakikati inkâr süreci sosyolojik analiz yöntemiyle incelenecektir.

“Yukarı Bakma” Filminin Sosyolojik Analizi

Film, *Kate Dibiasky* isimli bir astronomi doktora öğrencisinin bir gece çalışırken bir kuyruklu yıldız keşfetmesiyle başlar. Keşfin ardından, danışmanı *Dr. Randall Mindy* ve diğer doktora öğrencisi arkadaşları ile birlikte bir kutlama yaparak kuyruklu yıldızın yörüngesini hesaplamaya başlarlar. Yapılan hesaplamalar sonucunda kuyruklu yıldızın altı ay içerisinde dünyaya çarpacağını fark eden *Dr. Mindy*, kutlama sürecini sonlandırır. *Randall*, *NASA Başkanı*’nı arayarak durumu anlatır ancak *NASA Başkanı* kendisine ‘ölü gezegen profesörü’ sıfatını yakıştırmayarak bütçelerinin 8 milyar dolar azaldığını ve durumu aşırı dramatikleştirme-

melerini söyler. O esnada telefon görüşmesinin diğer bir tarafında olan 'Gezegen Savunma Koordinasyon Bürosu'nun başı olan *Dr. Oglethorpe*'a ulaşan *Randall* ve *Kate*, durumu ona da anlattıklarında *Oglethorpe*, Beyaz Saray'la acil bir görüşme yapmaları gerektiğini söyler ve onları Washington'a çağırır. *Randall* ve *Kate*, durumun ciddiyetiyle büyük bir strese girerler. Bu esnada *Randall*'ın, kendisini tanıtırken bir süredir akademik yayın yapmadığı için kendisinin pek tanınmadığını söylemesi özgüvensizliğinin bir yansımasıdır. Böylece alt metinler aracılığıyla akademisyenlerin toplumdan ve popülerlikten uzak, tanınmayan ve önemsenmeyen kişiler olduğunun vurgusu yapılmış olunur. *Kate* ve *Randall*, Beyaz Saray'ın içerisinde *ABD Başkanı*'nı saatler boyunca beklerken yaşadıkları stresin de dozu giderek artar. Bu esnada, kendilerine eşlik eden bir generalin mutfakta bedava olan bazı yiyecekleri *Randall* ve *Kate*'e 10'ar dolar karşılığında satması ve *Kate*'in bunu sonradan öğrenmesi, hakikat sonrası bir gerçekliğe adım atışlarının ilk şaşkınlığı olur. Bu eyleme mantıksal bir gerekçe bulamayan ikili, *ABD Başkanı*'nın kendilerini saatlerce bekletmesi ve bir doğum günü partisi düzenlemesi sebebiyle o gece görüşemez. Hüsrana uğrayan ikili, ertesi sabah *Başkan* ile görüşme imkânı bulur. *Başkan*'ın özel kalemi, aynı zamanda oğlu olan *Jason*, sabırsız ve sıkılğan tavırları ile ciddiyetten uzak bir tavır sergiler. Kuyruklyıldızın çarpma ihtimalinin önce %100 olduğunu söyleyen, *Başkan* ve oğlu tarafından hiçbir şeyin mutlak kesin olmayacağı yönündeki tepkilerin ardından oranı %99,78 olarak düzelten *Randall*, *Başkan*'ın çarpma ihtimali oranını %70 olarak belirlemeye çalışmasına şaşırır. *Başkan*'a ve oğluna göre yaptıkları bu toplantı, daha önce gerçekleştirdikleri 'dünyanın sonu geliyor' temalı sıradanlaşmış bir toplantıdır. Bu noktada bahsedilen husus, aslında bilim insanlarına yöneltilen bir eleştiridir ve hakikat-sonrası dönemin esas gücünü aldığı noktadır: bilim insanları tarafından belirtilen bir tehlike ihtimalinin hiçbir zaman tam potansiyeline ulaşmamış olması sebebiyle bilim insanlarının nesnel gerçeklikleri araçsallaştırarak toplumun bireylerini akıl ve mantık ile korkutmasının bir öneminin artık kalmadığı vurgulanmaktadır. Önceki toplantılardan elde edilen bu tecrübe ile kuyruklyıldız tehlikesi de böylece göz ardı edilir. Keza *Başkan*'ın kendi gerçekliğinde ilgilenmesi gereken daha önemli problemler bulunur: Anayasa Mahkemesi'ne atamasını yapmak istediği bol skandallı bir geçmişe sahip bir şerifin ifşa olması, üç hafta içerisinde gerçekleşecek kongre seçimi ve kaybolması muhtemel bir iktidar. *Başkan* ve oğlu için her şey bir şovun parçasıdır, hatta oğlu *Jason* seçim kampanyası boyunca *Playboy* dergisinde görülmesi arzulanmış samimi bir başkan imajı çizildiğinden bile bahseder. Seçmenlerin karşısına onların öznesi olmak yerine nesnesi olmayı vaat edip de seçilmiş bir başkanın toplumsal gösterisine *Kate* ve *Randall* bugüne dek uzak kalmışlardır. İkilinin küçük bir şehirden gelmiş olmaları ve Michigan State Üniversitesi'nin itibarının yetersizliği nedeniyle *Başkan*'ın ekibi kuyruklyıldız konusunu ciddiye almaz ve belirsiz bir süre boyunca beklemeye karar verirler. Bunun üzerine *Randall*, *Kate* ve *Oglethorpe* ellerindeki bilgiyi basına sızdırmaya karar verir. Böylece filmin temel karakterlerini tanıdığımız giriş bölümü tamamlanmış olur. Filmin giriş bölümünde siyasetin kişisel çıkarlar üzerinden şekilleniyor olduğu anlatısı günümüzde Baudrillard'ın Watergate

skandalının artık skandal olmadığı, aksine bunun yeni bir siyasi ahlak biçimi olarak normalleştirildiği örneğiyle benzeşir. Filmin yönetmeni tarafından Beyaz Saray'da yaşanan olayların giriş bölümüne yerleştirilmesi aslında bu durumun sıradan olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir. Filmin esas vurgu yapmak istediği noktanın, kitle iletişim araçlarıyla birlikte hakikatin yozlaşmasının toplumun tüm kesimlerine nasıl sirayet ettiğini göstermek olduğu belirtilebilir.

Filmin gelişme bölümünün başında, bir sabah magazin programından kabul alan *Kate* ve *Randall*'ın programa katılmak için stüdyoya gidişleri gösterilir. *Kate* için ekran karşısında vücudunu ön plana çıkaracak bir elbise öneren kostüm departmanı, *Randall* için de saç-sakal tıraşı önererek ekranda daha iyi görünmesini tavsiye eder. *Kate* şaşırarak teklifi reddeder, *Randall* ise kendisine yöneltilen bu ilgiye karşı şaşkın kalır ve memnun olarak kabul eder. Yayın öncesinde ikilinin yanlarına gelen stüdyo şefi, öncesinde ayrılık temalı bir magazin haberi yayınlacaklarını, ardından *Kate* ve *Randall*'ı 'keşfettikleri gezegeni' anlatmaları için çıkaracaklarını belirtir. Durumun ciddiyetine önem verilmemesine kızan *Kate*, gerçekte neyi anlatacaklarını bilip bilmediklerini sorar ancak stüdyo şefi kendilerine eğlenceli olmaları yönünde tavsiye vererek uzaklaşır. *Randall* ise stüdyoda görüp tanıştıkları ve magazinsel ayrılığın konusu olan şarkıcının sayesinde nesnel gerçeklikten kopmaya başlar ve magazin haberine doğru ilgisini yoneltir. Popüler kültürün etkisi, *Randall*'ı etkisi altına almaya başlar. Magazin haberine konu olan ayrılık, canlı yayında bir evlilik teklifine dönüştüğünde akıllı telefonlar bildirim bombardımanına uğrar ve arama trendlerinde ilk sıraya oturur. *Kate* ve *Randall*'a sıra gelip kuyruklyıldızı anlatmaya başladıklarında sunucuların laubali tavırlarından rahatsız olan *Kate*, öfke patlaması yaşar. Sunucular, kuyruklyıldız haberinin kulağa eğlenceli gelmediğini söylediklerinde *Kate* bu haberin eğlenceli değil, korkunç ve sarsıcı olması gerektiğini çünkü herkesin öleceğini sinirlenerek belirtir ve stüdyoyu terk eder. Sonuç olarak vermek istedikleri mesaj hiç kimse tarafından ciddiye alınmaz, hava durumu programından daha az reyting alırlar ve *Kate* hakkında internette çeşitli görseller oluşturulması yüzünden itibarsızlaşır. Gösteri toplumunda bir tüketim nesnesi haline gelmeye başlayan *Randall* ve buna karşı koymaya çalışan *Kate*, hakikatin postmodern toplumda hiçbir değeri olmadığını, gerçekliğin bir sosyal inşa olduğunu birinci elden deneyimlemeye başlarlar. Hakikatin önemi karşısında şok olması gereken toplumun aslında bir illüzyon içerisinde yaşıyor olduklarını fark eden ikili, popüler kültür içerisine dâhil olup gösteriler içerisinde kamuoyu oluşturmaya çalışırlar. Ancak hakikatin popülerleşmeye ihtiyacı bulunmaz, hakikat herkes için nesnel ve kapsayıcıdır. Dolayısıyla *Kate* ve *Randall*'ın propagandaları hakikati bağlamından koparmaya ve ikiliyi de kendi içine çekip yozlaştırmaya başlar. Bu esnada, yönetmenin bazı ara noktalarda yaklaşan kuyruklyıldız görüntüleriyle birlikte dünyadaki çeşitli güzellikleri (kuşlar, sahiller, ağaçlar vb.) art arda sunup, hemen akabinde Washington'daki çöp yığınlarını göstermesi, aslında evrensel olan şeylerin nesnel güzellğine vurgu yapmak ve kontrast etkisiyle de insanların yarattığı düzenin

çirkinliklerini göstermeyi amaçlamaktadır.

Gerçekliğin Ötelenmesi ve Gündem Saptırma

Filmde olay örgüsü dâhilinde gerçekliğin ötelendiği ve gündem belirleme ve saptırma yönteminin hakikat sonrası çağın dinamikleriyle birlikte uygulandığı görülmektedir. Durum, bir yok oluş hikâyesinden çıkarak kişisel kavgalara dönüşür. *Randall*, evinde oturup açtığı *Twitter* hesabına gelen desteksiz argümanlara ve hakaretlere laf yetiştirmeye çalışıp enerjisini ve vaktini boşa harcarken, *Kate* ise etrafındakilerden zorbalık görmektedir. Beklenmedik bir anda *Başkan* tarafından çağırılan *Kate* ve *Randall*'a başkanlık özürlü verilir ve haklı olduklarını teyit ettikleri söylenerek kuyruklu yıldızın çarpımaması için ellerinden geleni yapacaklarını söylerler. Halbuki asıl motivasyon *Başkan*'ın da Anayasa Mahkemesi yargıç adayı *Şerif* ile ilgili olarak adının karıştığı ve giderek büyüyen magazinsel skandalın kapatılması ve gündem değiştirme çabasıdır. Siyasi bir şov için hazırlıklar yapılır: geç kalmanın bedeli liyakatsizce atanmış anatomi mezunu *NASA Başkan*'na kesilir, ulusa sesleniş için provalar gerçekleşir ve eski bir askerden kuyruklu yıldız imha edecek bir kahraman figürü yaratılır. Şov başarıya ulaşır ve ulusa seslenişin ardından *Başkan*'ın arkasındaki kamuoyu desteği %99'u geçer. Kuyruklu yıldız popüler kültürün yeni gündemi haline gelir, hakkında sosyal medyada *hashtag*'ler açılır, pek çok video çekilir ve görseller hazırlanır. Bu esnada çarpmanın etkisinden korunmak için çukur açmak amacıyla kürek satışlarının da tavan yaptığı görülür. Bu esnada nesnel bir gerçekliğin *ABD Başkan* tarafından bir gösteriye dönüştürülerek tüketim unsuru haline gelmesi sebebiyle *Randall* ve *Kate* tamamen popüler kültürün ortasında kalarak bu gösterinin birer nesnesi haline gelirler ve başladıkları bilimsel noktadan uzaklaşırlar. *Randall*, popülerliğin etkisiyle magazin dergilerine kapak olur, televizyonda çocuklara yönelik bir astronomi programı sunar ve eşini aldatmaya başlar, *Kate* ise şöhrete mesafeli durmaya çalışsa da eğlenceli olmadığı için kamuoyu tarafından alay konusu haline getirilmek suretiyle nesneleştirilir.

Ölümcül Çıkarıcılık

Hakikat sonrası toplumun bir niteliği haline gelen parçalanmış ve merkeziyetsiz yapısı, ancak iktidar sahiplerinin talepleriyle birliğin ve bütünlüğün sağlandığı bir toplum yapısına dönüşür. Fakat bu değişimin sermaye sahiplerinin de onayından geçmesi gerekmektedir. Eğer geçmezse, ölümcül sonuçlara yol açacak eylemler veya eylemsizlikler ortaya çıkmaktadır. Filmin bu noktasından itibaren ise yeni bir figürün Beyaz Saray çevresinde çok yoğun ancak örtük bir etkisi olduğu giderek hissedilir. *Peter Isherwell* karakteri, akıllı telefonlar, arama motorları ve yapay zekâ ile yakından ilgilenen dev *BASH* firmasının yöneticisidir. ABD tarafından kuyruklu yıldız imha edecek ekibin uzaya fırlatıldığı esnada kumanda odasına gelip *Başkan*'la kısa bir görüşmenin ardından operasyonu iptal ettirilmesini sağlar. *Randall*, *Kate* ve *Oglethorpe* başta olmak üzere

herkes şaşırır. Açıklama olarak ise *Isherwell*, kuyruklu yıldız üzerinde akıllı telefon yapımında kullanılan 32 trilyon dolarlık maden bulunduğunu ve Çin'in baskısını üzerlerinden artık kaldıracabileceklerini sevinçle söyler. Devlet üzerinde üst düzey derecede söz sahibi olan kapitalist bir teknoloji firmasını daha da zengin etmek amacıyla kuyruklu yıldızın imhası projesinden vazgeçilir, onun yerine yıldız üzerine çıkacak *BASH* firmasının *drone*'ları sayesinde kuyruklu yıldız parçalanıp ufaltılarak ve yönü değiştirilerek üzerindeki madenin işlenmesine karar verilir.

Daha radikal düşüncelere sahip olan *Kate* projeden tamamen dışlanarak Michigan'a geri döner, *Randall* ise daha ılımlı bir strateji izleyip ikna üzerinden yapılanın yanlış olduğunu anlatmaya çalıştığı sıralarda, eşi tarafından aldatma gerekçesiyle terk edilir ve *Isherwell*'i bağımsız bir denetime sokmaya çalışmasından dolayı da projeden uzaklaştırılır. *Isherwell*'in *Randall*'a söylediği son söz ise *BASH* firmasının yapay zekâsının *Randall*'ın ölümünün %96,5 olasılıkla yalnız bir biçimde olacağına yöneliktir. Hakikat sonrası bir dönemde başlarından geçeni idrak edemeyen *Kate* ve *Randall* umutsuzluk içerisinde kalan günlerini geçirmeye başlarlar.

Filmin gelişme bölümünde postmodern dönemin hakikat sonrası toplumunda dâhi hakikatin -*Başkan*'ın kişisel çıkarlarını korumak ve hatalarını kapatmak amacıyla da olsa- bir şekilde halen kabul gördüğü ancak sermaye sahipleri tarafından müdahaleye halen açık olduğu belirgin bir biçimde gösterilir. Kapitalist ideolojinin daha fazla kâr elde etmek amacıyla dünyayı yok etmesi kesin olan bir kuyruklu yıldız yapılacak müdahaleyi bile engelleyecek kudrette olması ve toplumda hiç kimsenin bu durumu sorgulamaması, aslında kapitalist ideolojinin kendisini postmodern çağın dinamiklerinin arkasına saklayabilmiş olmasını gösterir. Toplum, sosyal medyada kavga etmekle, video çekmekle, *hashtag*'ler üzerinden hakikati kendi istekleri doğrultusunda çarpıtıp dezenformasyon yaymakla meşguldür. Ortaya çıkan yoğun kuru gürültü esnasında hiç kimse hakikati öğrenmek istemez, herkes kendi öznelliğini inanmak istediği fikir üzerinden yaratmaya çalıştığı için kimse haksız olduğunu kabul etmek istemez. Böylece hiçbir yere varmayan tartışmaların eşliğinde kuyruklu yıldızın çarpması için kalan süre çok azalmış olur.

Gerçeklikten Uzaklaştırma: Yukarı Bakma

Filmin son bölümünde ise *Randall* ve *Kate*, *Oglethorpe*'un da desteğiyle tıpkı bir siyasi seçime girecekmiş gibi propaganda yapmaya başlarlar, bir seçim ofisi gibi farkındalık ofisi kurarlar ve *BASH* firmasının karşısında durmak için tarafdar toplamaya çalışırlar. Kuyruklu yıldız çıplak gözle görülür bir hale gelmeye başlayınca "Yukarı Bak" sözü farkındalık kampanyalarının sloganı haline gelir. Buna karşılık olarak hükümet cephesinden ise halkın korkuya kapılmaması, küçük görülmemeleri ve dehşete düşmemeleri için "Yukarı Bakma" propagandası başlatılır. Toplum, tıpkı ABD'deki Cumhuriyetçi Parti - Demokrat Parti ikileminde olduğu gibi ikiye bölünür. Gerçeklikten iyice uzaklaşan *Kate* ve *Randall*, iyi

bir amaç uğruna yola çıkmış olsalar da postmodern çağın popüler bilim insanları figürlerine dönüşerek öznel değerlendirmelere maruz kalmaktan kurtulamazlar. Bilim insanı kimliklerini arka planda bırakarak popüler kültürün gücünü kullanmaya başlayıp gösteri toplumunun birer parçası haline gelirler. İkili, televizyon programına çıktıkları zaman tanıştıkları şarkıcıyla konser dâhi düzenleyip kitlelerin kendilerine inanmasını ve kamuoyu desteğinin *Başkan*'dan ve *BASH* firmasından çekilmesini ümitsizce sağlamaya çalışırlar. Ancak *BASH*'in sahip olduğu sermaye gücü karşısında başarısız olurlar ve diğer ülkelerin kuyruklu yıldız rota saptırma planları da başarısız olunca, geriye tek ve zayıf bir ihtimal olarak bir tek *BASH* firmasının maden toplama planı kalır. *BASH* firmasının uzay görevi önce iyi gibi başlasa da en sonunda başarısızlıkla sonuçlanır ve kuyruklu yıldızın çarpması kaçınılmaz bir hale gelir. *Isherwell* ve *Başkan*, kendileri için özel ayrılmış bir uzay mekiğine binip dünyayı terk ederlerken, geride kalanlar ise yok olmayı beklerler. *Randall* ve *Kate*, aileleri ve dostlarıyla hep birlikte oldukları bir son akşam yemeği yerler. *Randall*, filmdeki son sözünde aslında bugüne dek ihtiyaç duydukları her şeye sahip olduklarını o anda fark ettiğini söyler. Çarpmanın etkisiyle evleri yıkılır ve dünyadaki yaşam sona erer.

Sonuç Yerine

Orta Çağ'da Kilisenin toplum üzerindeki etkisini ancak akılla ve rasyonellikle aşabileceklerini, herkesin bireysel olarak kendi aydınlanmasını yaşamaması gerektiğini düşünen Aydınlanma Çağı düşünürlerinin temelini oluşturduğu modernite düşüncesi, toplumun aklın iktidarına teslim olması ve sermaye sahiplerinin devlet üzerinden eriştikleri bürokratik güçle kapitalist ideolojiyi topluma entegre etmesiyle başarısız olarak nitelendirilmiş ve 2. Dünya Savaşı'nın ardından sosyokültürel boyutta yerini postmoderniteye bırakmıştır. Postmodern toplumun yeni dinamiklerinde akıl ve rasyonellik gün geçtikçe terk edilerek öznellik ve arzular ön plana çıkmış, hakikatin kişisel çıkarlar yönünde aşındırılması süreci başlamış ve bir yandan da kapitalist ideolojinin yarattığı sınıf çatışması kültürel tartışmaların arkasında saklanarak sermayenin perde arkasından toplumu kontrol etmesi mümkün hale gelmiştir. Bir gösteri toplumu yaratımı gerçekleşerek insanların öznel olan her şeyi nesneleştirmesini ve tüketilebilir hale getirmesini sağlayan bir perspektif oluşturulmuştur. Bireyler, kendilerini en iyi şekilde gerçekleştirme ve ifade etmeleri telkinleri içerisinde kendi varoluşlarını tüketim ve gösteri üzerinden oluşturmanın yeni dönemin normu olduğuna inanarak söylemleri, tüketimleri ve davranışlarıyla kendilerine özel bir kişisel iktidar alanı yaratmaya başlamışlardır. Dijital çağ ile birlikte, kendini sürekli göz önünde tutmanın ve sürekli kendini yaratmanın zorunluluk haline gelmesi söz konusu olmuş ve bu bağlamda kişiler hakikati aşındırarak kendi iktidar alanlarını kuvvetlendirmeye çalışmışlardır. Günümüzde aş karşıtları, dünyanın düz olduğuna inananlar gibi çeşitli komplo teorilerine inananların postmodernitenin çokseslilik fikrini öne sürerek kesinliği mutlak nesnel hakikatleri yıpratıp kendilerine öznel alan açmaya çalışmaları ve nesnel kanıtlar karşısında haksız oldukları kanıtlanırsa dâhi kendi argümanlarına daha sıkı sıkıya sarılmaları

postmodern çağın yeni sosyokültürel ortamını oluşturmaktadır.

Toplumu oluşturan bireylerin, modern dönemin yükselişiyle birlikte birbirlerine yabancılaşmaları sonucu toplumda oluşan anomi durumu, postmodern toplumda görünmez hale gelen sermaye sahipleri tarafından faydalanılır. Böylece, sermaye sahipleri, toplumu çıkarları doğrultusunda yönlendirmek amacıyla gösteriyi ve tüketimi toplumun ön planına koyarlar. Şöhret olmayı temel bir arzu haline getirip, tüketimin hem öznesi hem de nesnesi olabilecekleri inancını aşılıyarak toplumu kitesizleştirebilmeyi başarırlar ve kapitalist düzenin sınıf çatışmasını gizlerler. Böylece, bireylerin içinde yaşadıkları sisteme dair olan memnuniyetsizliklerinin tepkisi sistemin kendisine değil, toplumun geri kalanına yönlendirilmiş olunur. Özellikle kitle iletişim araçları sayesinde 'kişiselleştirme' adı altında kitesizleştirme gerçekleştirilir ve bireyler egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini sağlayan ileti bombardımanına maruz kalırlar. Böylece kişiler kendi sosyal gerçekliklerini diledikleri gibi inşa edip, herkes inanmak istediği bilgiye inanırken, hakikat önemsizleşir ve etik kurallar aşındırılarak ahlaki çöküşün hakikat-sonrası olarak adlandırılan dönemde normal bir hale gelmesi sağlanır. Hakikat sonrası dönemin gerçekleşebilmesindeki en önemli pay ise, kapitalist ideolojinin refah toplumu yaratmış olmasıyla alakalıdır. Kendi konfor bölgesi içerisinde barınma, yemek, ısınma, teknolojiye hızlı erişim gibi pek çok hakka içinde buldukları birinci dünya ülkelerinin devletlerinin imkânları sayesinde sahip olan toplumlar, hakikatin çağın imkânları gereği basit gözükken ama aslında ölümcül olan bedellerini ödemek zorunda kalmazlar. Dolayısıyla postmodern dönem, kapitalist devletler tarafından sürekliliği dışarıdan sağlanan bir yapay kültüredir ve kapitalist tüketimcilik için elverişli bir ortam yaratma amacı taşır. Bu bağlamda "Yukarı Bakma" filmi, kurgusal olarak bir kuyruklu yıldızın dünyayı yok etme hakikatine karşı, elinde tüm teknolojik imkânlar olmasına rağmen kâr hırsı sebebiyle hayatta kalma refleksi azalmış bir ulusun hakikat sonrası çağda neden yok olmaya mahkûm olduğunu anlatmaya çalışır.

Filmin genel yapısında görülen absürtlükler, hakikat sonrası çağın en uç noktasında yaşanabilecek olayların bir simülasyonu gibidir. Her ne kadar gerçek olmaktan uzakmış gibi gözükse de liyakatsizlik, iktidar hırsları, tüketim bağımlılığı ve toplumda her şeyin gösteri amacı taşıyor olması günümüzde sıklıkla karşımıza çıkan olgulardır. İki bilim insanının hakikat sonrası çağın dinamiklerine alışıp toplumu popüler kültür üzerinden ikna etme çabaları ve siyasi bir kavgaya girişerek kapitalist ideolojinin hırslarını yenme amaçları başarısızlıkla sonuçlanır. Toplum, postmodern dönemin kontrolünü sermaye sahiplerinin elinde olduğunu görememekte ve kendi kişisel arzularının peşinde koşmaktan birlik olamamaktadır. Her şeyin reyting kaygısı ve yaratılan iyi imajın sürekliliği üzerine kurulu olmasından dolayı değer yargıları aşınmış ve hakikatten uzaklaşmıştır. Filmde teknolojik determinizm düşüncesine ince eleştiriler de bulunur. *BASH* firmasının yapay zekâsının yaptığı kuyruklu yıldızla yönelik olasılık hesaplarının hatalı çıkması ve *Randall*'in yalnız başına öleceğine yönelik kehanetin gerçekleşmemesi, toplumun akıllı telefonlara ve yapay

zekâyâ teslim olmasının aslında toplum için ne kadar faydasız olduğunu vurgulamak amacıyla gösterilmektedir. Bireyin üretim süreçlerinden dışlanarak, teknolojinin insan adına çalışmaya başlamasının sonucunda bir özgürleşme gerçekleşmemekte, aksine insan kendisini bireyselleştiren değerleri kaybedip kendi rızasıyla tüm iradesini sermaye sahiplerine teslim etmektedir. Filmin yaratıcısı Adam McKay'e göre bu durum, beraberinde dünyanın ve insanlığın sonunu getirebilecek bir potansiyele sahiptir. Sahip olunan konfor alanı sayesinde hakikatten uzaklaşmanın herhangi bir bedeli olmayacağı ve bir şekilde problemlerin çözüleceği varsayımını sorgulatan film, aynı zamanda hakikatten uzaklaşan toplumların mutlaka bir bedel ödemek zorunda olduğunu da vurgulayarak içinde yaşadığımız hakikat sonrası çağa yönelik sosyolojik ve ideolojik bağlamda keskin ve toplumsal karşılıkları bulunan eleştiriler sunmaktadır.

Kaynakça

- Alpay, Y. (2017). *Yalanın siyaseti*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Arnould, E. J. ve Thompson, C. J. (1 Mart 2005). Consumer culture theory (CCT): Twenty years of research. *Journal of Consumer Research*, 31(4), 868-882. doi:https://doi.org/10.1086/426626.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim toplumu* (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- (2009). *Gösterge ekonomi politiği hakkında bir eleştiri* (A. Bilginer ve O. Adanır, çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- (2014). *Simülakrlar ve simülasyon* (O. Adanır, çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (1995). *Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar* (Ü. Öktem, çev.). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- (1997). *Modernite ve holocaust* (S. Sertabiboğlu, çev.). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- (2005). *Bireyselleşmiş toplum* (Y. Alogan, çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality*. New York: Penguin.
- Comte, A. (2001). *Pozitif felsefe kursları* (E. Ataçay, çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Çiğdem, A. (2001). *Aydınlanma düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Debord, G. (2016). *Gösteri toplumu* (O. Taşkent, ve A. Ekmekçi, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Durkheim, E. (1992). *İntihar* (Ö. Ozankaya, çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kant, I. (2000). Aydınlanma nedir? sorusuna yanıt. *Toplumbilim Aydınlanma Özel Sa-*

yısı, (11), 17-21.

- Keyes, R. (2004). *Hakikat sonrası çağ* (D. Özçetin, çev.). İzmir: Tudem Yayın Grubu.
- Kızılçelik, S. (1996). *Postmodernizm dedikleri*. İzmir: Saray Kitabevi.
- Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern durum* (İ. Birkan, çev.). İstanbul: Bilgesu Yayıncılık.
- Marx, K. ve Engels, F. (2018). *Alman ideolojisi*. İstanbul: Kor Kitap.
- McKay, A. (Yön.) (2021). *Don't look up* [Sinema Filmi]. ABD: Hyperobject Industries.
- Mcintyre, L. (2019). *Hakikat sonrası*. İstanbul: Tellekt Yayınları.
- Oskay, Ü. (1982). *Çağdaş fantazy*. İstanbul: Der Yayınları.
- Postman, N. (2004). *Televizyon: Öldüren eğlence* (O. Akınhay, çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Schiller, H. (2018). *Zihin yönlendirenler* (C. Cerit, çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Schumpeter, J. A. (1983). *The theory of economy development: An inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*. New Jersey: Transaction Publishers.
- Thomas, W. I. ve Thomas, D. S. (1928). *The child in America*. Oxford: Knopf.
- Tönnies, F. (2019). *Cemaat ve cemiyet*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Ethics committee approval: There is no need for ethics committee approval

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.